

עבודת

יום הכיפורים¹

יום הכיפורים - תשע"ט

שתי פרשיות בתורה

שתי פרשיות בתורה מתייחסות לעבודת יום הכיפורים. האחת בפרשת אחרי מות²:

וַיֹּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיֹּמְרוּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיךָ וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְכֹת אֶל פְּנֵי הַכַּפֶּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנַן אֲרָאָה עַל הַכַּפֶּרֶת. בְּזֹאת יָבֹא אֶהֱרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפֶרֶךְ בֶּן בֶּקֶר לַחֲטָאֹת וְאֵיל לְעוֹלָה...

והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר בתוכם. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם חקת עולם. וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי הבד בגדי הקדש. וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה ה' את משה³.

השניה - בפרשת פנחס, כחלק משירשרת פרשיות המוספין של כל המועדות כולם⁴:

"ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם וענייתם את נפשתיכם כל מלאכה

1. מאמר זה מבוסס על שיעור כללי שניתן בישיבת מעלות, ערוך ומעובד ע"י ישי ויצמן.

2. ויקרא ט"ז.

3. במדבר כ"ט, ז-ח.

4. יומא ע"ב.

5. בפרשת אחרי מות, ט"ז ה'.

6. הל' עבודת יום הכיפורים פ"א ה"א.

7. במדבר כ"ט ו'.

8. ויקרא ט"ז ה'.

לא תעשו. והקרבתם עלה לה' ריח ניחח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים יהיו לכם. ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני עשרנים לאיל האחד. עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים. שעיר עזים אחד חטאת. מלבד חטאת הכפרים ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם⁵.

בשתי הפרשיות מצווה התורה על עבודת הקרבנות ביום הכיפורים, אך אין הפרשיות עוסקות באותם קרבנות ובאותו סדר עבודה, ויש לברר את היחס בין שתי פרשיות אלו.

מצאנו שתי מחלוקות בין הרמב"ם לרמב"ן בעניין עבודת יום הכיפורים, ונראה שדרך נוכל להבין את הדברים.

איל יום הכיפורים

מחלוקתם הראשונה מתייחסת למחלוקת תנאים, העוסקת באיל העולה המוזכר בפרשת אחרי מות: האם הוא אותו האיל המוזכר בפרשת פנחס ומדובר באותו קרבן המופיע פעמיים, או ששני קרבנות נפרדים הם⁶:

תניא: רבי אומר: "איל אחד" האמור כאן⁵, הוא האמור בחומש הפקודים. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: שני אילים הן, אחד האמור כאן, ואחד האמור בחומש הפקודים. הרמב"ם פסק כרבי⁶.

ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכלל המוסף, והוא הנקרא איל העם.

ולעומתו הרמב"ן בפירושו על התורה פירש כדעת רבי שמעון בן אלעזר⁷:

הזכיר באחד לחדש את השביעי מלבד עלת החדש ומנחתה - ולא הזכיר חטאת החדש. וביום הכפורים הזכיר מלבד חטאת הכפורים - ולא הזכיר עולת הכפורים. והטעם, כי ביום הכפורים בידוע שהעולה שציווה בכאן מלבד העולה שציווה שם, כי ביום אחד נצטוו ואינם שוים, כי שם⁸ לא נצטוו ישראל אלא איל אחד לעולה ובכאן ציווה לעולה פר ואיל ושבעה כבשים.

עבודות הכהן הגדול

מחלוקתם השנייה היא בפירוש הברייתא העוסקת בעבודות הנעשות דווקא ע"י הכהן הגדול⁹:

תניא כל עבודות יום הכפורים אינן כשרות אלא בו.

חלקו הרמב"ם והרמב"ן, האם דין זה הוא מדאורייתא בכל העבודות הנעשות ביום זה, או שמהתורה יש עבודות הכשרות אף בכהן הדיוט.

הרמב"ם לא חילק בין העבודות ופסק שכל העבודות ביום הכפורים נעשות ע"י הכהן הגדול בלבד¹⁰:

עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד אחד כהן המשיח משוח בשמן המשחה או המרובה בבגדים ואם הייתה שבת אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול וכן שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן גדול.

אך הרמב"ן לא למד כך, והוא חילק בין העבודות המיוחדות ליום זה לבין העבודות הנעשות בכל יום¹¹:

ובשם רבינו הגדול רבי ז"ל אמר לי שהיה סובר דמאורייתא אין חובה בכהן גדול אלא בעבודת היום ממש אבל תמידין ועבודות של כל יום ויום כשרות אפי' בכהן הדיוט אלא דמצווה בכהן גדול טפי. ורבנן שווו חובה בכהן גדול אף בתמידין ולא התירו אלא דברים שאינם עיקר עבודה כאותה שאמרו קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו וכגון להפך במזלג ולהזמין איברים להעלותן. והיכא דכהן גדול חלוש עושין עבודת תמידין אף בכהן הדיוט.

הרמב"ן הבין שהברייתא מדברת רק על עבודות המיוחדות ליום הכיפורים, ואילו עבודות הנעשות בכל יום כשרות אף בהדיוט.

נראה כי יסוד אחד לשתי המחלוקות, והוא בהבנת היחס בין שתי הפרשיות.

קדושת המקום וקדושת הזמן

הפרשיה באחרי מות, העוסקת בעבודות היום המיוחדות ביום הכיפורים, פותחת בצורה מיוחדת:

"ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת. בזאת יבא אהרן אל הקדש..."

פשט הפסוק הוא, שפרשיה זו עוסקת בכניסת הכהן הגדול לקודש הקודשים, שאינו יכול להיכנס אלא אם כן ביצע עבודות אלו. משמעות הדבר היא, שפרשיה זו עוסקת בקרבנות הבאים מפאת קדושת המקום של קודש הקודשים. ובמדרש הבינו דברים כפשטם¹²:

א"ר יהודה ברבי סימון צער גדול היה לו למשה בדבר זה אמר אוי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו בכל עת... אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור... אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה.

חז"ל במדרש הבינו שפרשיה זו עוסקת בסדר כניסת הכהן הגדול לקודש הקודשים, לאו דווקא פעם בשנה ביום הכיפורים. ואף שבסיום הפרשיה נאמר¹³ "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה", נראה שלפי דעה זו הכוונה היא שזה חיוב אחת בשנה, אך ניתן להיעשות בכל עת, בסדר הזה. על כל פנים, בין אם נבין כהבנת המדרש ובין אם נבין שמדובר בעבודת יום הכיפורים דווקא, פרשיה זו עוסקת בעבודות הבאות מחמת קדושת מקום קודש הקודשים, המתגלה ביום הכיפורים.

לעומת זאת, עבודת הקרבנות המובאת בפרשת פנחס, עוסקת כולה בקרבנות הבאים מחמת הזמן. החל מקרבן התמיד הקרב כל יום, וכן בכל קרבנות המוספין עליו בשבת ובכל מועד ומועד. קרבנות יום הכיפורים המוזכרים שם, הינם קרבנות הבאים מחמת קדושת הזמן. ראינו, א"כ, שתי מערכות של קרבנות ביום הכיפורים, שעניינן שונה. יש קרבנות הבאים מחמת קדושת הזמן, ויש הבאים מחמת קדושת מקום קודש הקודשים. דבר זה מלמדנו שיש שני עניינים ביום הכיפורים: האחד הוא קדושת הזמן המיוחדת ליום זה, והשני הוא קדושת מקום קודש הקודשים המתגלה ביום זה. האחד קיים בכל המועדות, והשני מיוחד הוא ליום הכיפורים.

12. ויקרא רבה פרשה כ"א ז'.

13. פסוק ל"ד.

9. יומא ל"ב ע"ב.

10. הל' עבודת יום הכפורים פ"א, ה"ב.

11. ריטב"א על מסכת יומא דף י"ב ע"ב.

הרמח"ל בספרו "דרך ה'" מביא שתי הסתכלויות שונות על המועדים¹⁴:

ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קדושה על קדושה ונתנה להם ימי קודש מלבד השבת, שבהם יקבלו ישראל מדרגות ממדרגת הקדוש אמנם כלם למטה ממדרגת השבת, השפעתו וקדושו... והינו יום הכפורים למעלה מכלם ואחריהם ימים טובים, ואחריהם חולו של מועד, ואחריהם ראש חדש ואחר כל זה חנוכה ופורים.

ואולם מלבד הקדוש הזה הנשער במדרגותיו כפי מדרגת קדושת הימים, יש עוד עניינים פרטיים מיוחדים לכל זמן מזמנים אלו כפי עניינו, ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר מזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחדש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו.

הרמח"ל מבאר, ששני עניינים יש במועדות. האחד הוא סולם הקדושה המשותף לכל המועדות, שעניינה של קדושה זו הוא הניתוק מן העולם החמרי, וככל שהקדושה גוברת כך פוחתים אנו מן העסק החומרי. סולם קדושה זו מתחיל מראש חודש, "שהנשים בטלות בו ממלאכה"¹⁵, ממשיך בחול המועד שמתורת בו מלאכה בדבר האבד, מעליו יום טוב, שאסור בעשיית מלאכה מלבד מלאכת אוכל נפש, ולמעלה מכולם הוא יום הכיפורים האסור לגמרי בעשיית מלאכה ומתענים בו בחמשת העינויים.

עניין שני במועדות, הוא דבר עצמי לכל מועד ומועד, אור המאיר דווקא בזמן מיוחד זה. בפרשת פנחס, א"כ, מצווה אותנו התורה על הקרבנות הקשורים לקדושת הזמן, ובפרשת אחרי מות על הקרבנות הקשורים לקדושתו העצמית המיוחדת של יום הכיפורים הבאה לידי ביטוי בכניסת הכהן הגדול לקודש הקודשים ובעבודות הבאות מחמת זה.

שיטת הרמב"ן - פרשיות נפרדות

כך למד הרמב"ן את שתי הפרשיות הללו, ולכן קבע שאלו שתי פרשיות נפרדות, "ביום אחד נצטוו ואינם שוים". כל פרשיה עוסקת בסוג שונה של קרבנות ולכן אין לאחדן למערכת אחת של עבודות. מובן א"כ מדוע פירש הרמב"ן את הפסוקים כדעת רבי שמעון בן אלעזר שהאיל האמור בחומש הפקודים הוא איל השונה מאיל המוספים האמור בפרשת פנחס, כיוון שלא ייתכן שבשתי פרשיות העוסקות בעניינים שונים ידברו על אותו קרבן.

14. ח"ד פ"ז, סעיפים ה"ו.
15. טור או"ח, סי' תי"ז, ע"ש.

לשיטתו אף מובן מדוע מדאורייתא רק העבודות המיוחדות ליום הכיפורים נעשות דווקא ע"י הכהן הגדול, כיוון שאין עירוב בין הפרשיות וא"כ, כיוון ששנינו "כל עבודות יום הכיפורים", הרי הכוונה רק לעבודות שנאמרו בתורה ביחס ליום הכיפורים, שרק לגביהן הדין הוא ש"אינו כשרות אלא בו", אבל העבודות האמורות לגבי כל יום לא נכללות בכלל זה.

שיטת הרמב"ם - "עירוב פרשיות"

נראה שהרמב"ם למד את שתי הפרשיות בדרך שונה מדרכו של הרמב"ן. הרמב"ם, שפסק כרבי שהאיל האמור בפרשת אחרי מות הוא האיל האמור בפרשת פנחס, הבין שאף שעניינם של שתי הפרשיות שונה, עירוב פרשיות יש כאן. משיטתו של רבי בעניין האיל למד הרמב"ם שהקדושה המיוחדת של יום הכיפורים - קדושת המקום, הבאה לידי ביטוי בעבודת היום המיוחדת, מעלה היא אף את הקדושה הרגילה של המועדים אל מדרגתה, וכל ענייני יום זה מתעלים למדרגת הקדושה העליונה המתגלה ביום זה.

נראה שהדרך בה למד הרמב"ם את הפרשיות שייכת למידה מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן - מידת "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא", הרמב"ם הבין בשיטת רבי, שהאיל האמור בחומש הפקודים, שהוא אחד מן המוספין של יום זה ומקורו הוא בקדושת הזמן של המועדים הקיימת בכל המועדים ואינה מיוחדת דווקא ליום הכיפורים, יצא להיכתב בפרשת אחרי מות, כדי ללמד על כלל הקרבנות והעבודות הנעשים ביום זה, שהם מתעלים לקדושתו המיוחדת של יום הכיפורים, וקדושה זו "אוספת" אליה את כל עבודות היום, להעלותן למדרגתה¹⁶.

לכן מובן פסק הרמב"ם, שדין עבודת היום ככהן גדול חל בכל עבודות היום, כיוון שכל העבודות מתעלות למדרגת הקדושה של יום זה, המצריכה שתיעשה דווקא ע"י כהן גדול. נראה, שדרכו של הרמב"ם בהבנת הסוגיא קשורה לעניין כללי, שכאשר יש לדבר מדרגת קדושה גבוהה, היא מעלה למדרגתם גם את הצדדים הנמוכים יותר של אותו הדבר.

16. עיין ב"אור שמח" על פ"ד הל' א' בהל' עבודת יוה"כ, שלמד מעקרונ זה הלכה למעשה: "הנה דעת רבינו לענין פ"א דאף מוסף שבת בכה"ג, אף דהוא ע"י מקרה ואינו מקרבנות היום... וכן נ"ל דקדושת יוה"כ"פ חיילא של שבת ג"כ להקדושו בשבת מכל אכילה, דקדושת יוה"כ"פ גם לשבת אהני שיוקדש בענות נפש, ולכן ביוה"כ"פ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול, מורה אני דלא מקדש גם על שבת זה דקדושת שבת אזי שלא לאכול בו ופשוט".

למשל לגבי עם ישראל, מברר הרב קוק¹⁷:
צורתם של ישראל צריכה להתברר, אם האנושיות הכללית של תוכן האדם עומדת
היא בצביונה כמו שהיא אצל העמים, ועליה נבנתה הצורה הישראלית המיוחדת, או
שמעקב ועד ראש הכל הוא מיוחד.

ומסקנתו:

והוחל גוי פעם אחת ע"י הגרעין האנושי לצורה שמראש ועד עקב כולה ישראלית,
יעקב וישראל.
מדרגתו המיוחדת של עם ישראל, אינה נוספת על מדרגת האדם הכללית שבכל האנושות,
אלא מעלה היא אף את הצד הכללי למדרגה המיוחדת של עם ישראל.

**אף ביום הכיפורים,
באה הקדושה המיוחדת ביום זה,
ומטופינה על כל בניני היום,
ו"מעקב ועד ראש הכל הוא מיוחד".**

17. אורות, אורות ישראל ה' ח'.